

บทความวิชาการ

“BAD STUDENT” AND STORY(RE)TELLING: THE DISPLACEMENT OF STORIES
THROUGH LANGUAGE, SPACE AND BODY IN A HIGH-SCHOOL-STUDENT
MOVEMENT IN 2020 THAILAND

“นักเรียนเลว” และการรื้อเรื่องเล่าของผู้ถูกกดทับ: การทวงคืนเรื่องเล่าของภาษา
พื้นที่ และ ร่างกาย ของกลุ่มนักเรียนมัธยมศึกษาไทยในปี พ.ศ. 2563

RUBKWAN THAMMABOOSADEE (รับขวัญ ธรรมบุษดี)*

วันที่รับบทความ 30 สิงหาคม 2564

วันที่แก้ไขบทความ 22 พฤศจิกายน 2564

วันที่ตอบรับบทความ 26 พฤศจิกายน 2564

บทคัดย่อ

ในบทความนี้ผู้เขียนสำรวจกระบวนการการรื้อเรื่องเล่าในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของนักเรียนมัธยมศึกษาในประเทศไทยในปี พ.ศ.2563 เพื่อทวงสิทธิและเสรีภาพในระบบการศึกษาผ่านกระบวนการ ‘รื้อเรื่องเล่า’ โดยจะกล่าวถึงกรณีศึกษา 3 กรณี ได้แก่ 1) การรื้อเรื่องเล่าในเพลง หน้ากากของเด็ก 2) การแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ในพิธีกรรมตอนเช้าในโรงเรียน และ 3) การประท้วงใส่ชุดไพรเวทแทนชุดนักเรียน ผู้เขียนเสนอว่าบทบาทของการเล่าเรื่องอันเกี่ยวพันกับเวลา พื้นที่ อารมณ์ ร่างกาย ตัวละคร และผู้ชม มีส่วนช่วยอย่างยิ่งในการชักจูงและปลุกฝังการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมจากระดับจุลภาคอย่างชีวิตประจำวัน การเล่าเรื่องที่มีความสั่นไหวเปิดกว้างทำให้เปิดพื้นที่ให้กับจินตนาการและเปิดทางให้เกิดการเมืองของการเล่าเรื่องผ่าน ภาษา พื้นที่ และ ร่างกาย ที่

* Ph.D., Lecturer, school of Communication Arts, Bangkok University

ดร., อาจารย์ประจำคณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ

สามารถสร้างพลังให้กับการเคลื่อนไหวแบบรวมหมู่ เพื่อสนับสนุนเป้าหมายที่ใหญ่กว่าของการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างในประเทศได้

คำสำคัญ: การเล่าเรื่อง / การแสดง / การเคลื่อนไหวทางสังคม / การชักชวน / จินตนาการ

Abstract

This article explores the power of storytelling performed in a student movement in 2020 Thailand in order to replace alternative narratives for reclaiming rights and freedom in the educational system. Three specific cases are discussed— a rewritten moral song, acts of resistance shown during a school's morning ceremony, and a school-uniform strike. This paper suggests that the role of storytelling engaging with time, space, narratives, bodies, emotions, characters, and audiences plays an important role in rehearsing and cultivating a socio-cultural change from a microstructure. The power of storytelling with its openness and room for imagination has illuminated how politics of languages, space and bodies can empower a collective action to support a larger goal of structural changes in the country.

Keywords: storytelling / performance / social movement / rehearsal / imagination

บทนำ

“วิ่งนะ วิ่งนะ แสมทาโร...ของอร่อยที่สุด ก็คือ ภาษีประชาชน” ในวันที่ 26 กรกฎาคม พ.ศ. 2563 นักเรียนมัธยมศึกษาจำนวนมากได้เลียนแบบตัวการ์ตูนญี่ปุ่นวิ่งไปรอบ ๆ อนุสาวรีย์ประชาธิปไตยพร้อมร้องเพลงวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาล ต่อมาในวันที่ 19 สิงหาคม พ.ศ. 2563 นักเรียนมัธยมศึกษาจากหลายโรงเรียนในกรุงเทพมหานครรวมตัวกันหน้ากระทรวงศึกษาธิการ “ไปต่อแถว ไปต่อแถว” เสียงตะโกนดังลั่นราวกับเสียงกลองให้จังหวะเมื่อ ฌักกูว์พล ทีปสุวรรณ รัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการขณะนั้นพยายามจะแทรกแถวขึ้นมาเพื่อปราศรัยบนเวที ท่ามกลางบรรยากาศทางการเมืองบนท้องถนนที่ตึงเครียดเมื่อกลุ่มเยาวชนจำนวนมากออกมาประท้วงเรียกร้องให้นายกรัฐมนตรีลาออกจากตำแหน่ง นักเรียนมัธยมศึกษาสื่อสารกันผ่านทวิตเตอร์เพื่อรณรงค์ให้นักเรียนผูกโบสีขาวร่วมกันยืนชูสามนิ้วตอนเคารพธงชาติเพื่อแสดงออกถึงการไม่ยอมจำนนต่อการละเมิดสิทธิในโรงเรียนคู่ขนานไปกับการเรียกร้องทางการเมืองนอกรั้วโรงเรียน จนกระทั่งในวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2563 นักเรียนมัธยมศึกษาจำนวนไม่น้อยในกรุงเทพมหานครร่วมกันประท้วงใส่ชุดไพรเวทแทนการใส่เครื่องแบบนักเรียนไปโรงเรียน พวกเขาแสดงออกให้เห็นถึงสิทธิของพวกเขาเหนือความคิดและร่างกายของพวกเขาเอง

จากเหตุการณ์ข้างต้นทั้งหมดคำถามที่สำคัญที่สุดคือเหตุใดนักเรียนที่อายุน้อยกว่า 18 ปี เหล่านั้นจึงต้องการแสดงออกถึงความอัดอั้นต่อระบบที่พวกเขาใช้ชีวิตอยู่มาถึงเพียงนั้น เหตุใดพวกเขาจึงไม่สามารถใช้ชีวิตของเด็กวัยรุ่นที่ควรได้สนุกกับชีวิตและลิ้มลองประสบการณ์ต่าง ๆ เพื่อเติบโตและเรียนรู้ การเคลื่อนไหวของกลุ่มนักเรียนมัธยมศึกษาที่เกิดขึ้นนั้นห่างไกลจากคำว่าเล่นสนุกและเฉลิมฉลองเพื่อเป็นแฟชั่นหรือตามกระแสเท่านั้น พวกเขาต้องเผชิญหน้ากับอำนาจหลายลำดับชั้นเพื่อแลกกับการเคลื่อนไหวไม่ว่าจะเป็นอำนาจจากครูในโรงเรียน หรือ ชีวิตในครอบครัวที่ผู้ปกครองยังคงมีอิทธิพลทางเศรษฐกิจต่อเยาวชนอย่างพวกเขา การเคลื่อนไหวของกลุ่มนักเรียนมัธยมศึกษาครั้งนี้จึงเป็นการปักหมุดให้เห็นถึงอำนาจและการกดทับที่ถูกตีแผ่ผ่านบริเวณที่ใกล้ตัวเยาวชนไทยที่สุดอย่างระบบการศึกษาซึ่งไม่ได้เพิ่งเกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาอันสั้นแต่เป็นเหมือนการปะทุของยุคสมัยที่ต้องการการเปลี่ยนแปลงและรื้อโครงสร้างแห่งการกดทับ

การเคลื่อนไหวของกลุ่มนักเรียนมัธยมศึกษาที่ถูกจัดการและขับเคลื่อนโดยกลุ่มนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายที่เรียกตัวเองว่า ‘นักเรียนเลว’ การเคลื่อนไหวนี้เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมในระดับที่ซับซ้อนอันเป็นการฉายภาพให้เห็นว่านักเรียนในฐานะกลุ่มประชาชนและเยาวชนรุ่นใหม่ต่างไม่ได้เพียงถูกกดทับในมิติทางการเมืองและทางเศรษฐกิจภายในประเทศแต่พวกเขายังถูกกดทับในระดับวัฒนธรรมผ่านพื้นที่ที่ใกล้ตัวร่างกายพวกเขามากที่สุดอย่างระบบการศึกษา ในขณะที่รูปแบบและบรรยากาศทางอารมณ์ของการเคลื่อนไหวเป็นไปอย่างไหลลื่นและสนุกสนานนั้น ข้อเรียกร้องของกลุ่ม

นักเรียนเลว เป็นการเรียกร้องเพื่อเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง ข้อวิเคราะห์ในบทความชิ้นนี้ต้องการชี้ให้เห็นว่ารูปแบบการเคลื่อนไหวของกลุ่มพลังคนรุ่นใหม่คือการสร้างจิตสำนึกร่วมกันของผู้โดนกดทับจากชนชั้นปกครองและเป็นรากฐานของการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างผ่านเครื่องมือทางวัฒนธรรมอย่างการ “รื้อเรื่องเล่า”

การศึกษาการเคลื่อนไหวและการสื่อสารทางการเมืองมักถูกมองเป็นสูตรสำเร็จหรือเป็นทฤษฎีการสื่อสารระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร หรือการมองหาผลสำเร็จแบบ ต้น กลาง จบ กล่าวคือ การตั้งคำถามว่าการเคลื่อนไหวนั้นบรรลุเป้าหมายหรือไม่ สำเร็จหรือไม่ แม้ว่าทุกการเคลื่อนไหวและขับเคลื่อนย่อมมีไปเพื่อบรรลุเป้าประสงค์บางประการ แต่ผู้เขียนมองว่าการประเมินค่าการเคลื่อนไหวทางสังคมที่มีจุดจบตายตัวเช่นนั้น นอกจากจะเป็นการลดทอนมิติทางวัฒนธรรมที่ไม่อาจประเมินวัดแบบตายตัวได้แล้ว ยังมองข้ามการเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นในระหว่างทางของการเคลื่อนไหว การเปลี่ยนแปลงทางสังคมยังมีพลวัตที่ซับซ้อนมากกว่าการมองเป็นการเล่าเรื่องแบบเส้นตรง แต่ยังประกอบด้วยการเล่นแปรและการสร้างความปั่นป่วนในการรับรู้ทางอารมณ์ของคนในสังคม หรือการทำงานผ่านวัฒนธรรมที่อาจไม่ได้นำไปสู่เป้าหมายในระยะสั้นแต่อาจเป็นเครื่องมือที่หล่อเลี้ยงการเปลี่ยนแปลงในระยะยาวได้

งานเขียน *และแล้วความเคลื่อนไหวก็ปรากฏ* ของ ประจักษ์ ก้องกีรติ (2548) พูดถึงกระบวนการก่อตัวของนักศึกษาอันเกิดเหตุการณ์ ‘14 ตุลาฯ’ อันถือเป็นข้อเขียนที่สำคัญอย่างยิ่งในการศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในประเทศไทยที่ฉายภาพให้เห็นว่าขบวนการเคลื่อนไหวถูกก่อตัวขึ้นในระดับชีวิตประจำวัน อย่างไรก็ตามการศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในประเทศไทยผ่านมุมมอง Performance Studies หรือ ผู้เขียนขอเรียกว่า ‘การศึกษาการปฏิบัติการทางการแสดง’ ยังมีอยู่อย่างจำกัด Performance Studies เป็นการผนวกมุมมองทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์เข้าด้วยกันเพื่อเป็นเครื่องมือที่เผยให้เห็นถึงการทำงานทางวัฒนธรรมที่ไม่ใช่เป็นเพียงแค่การแสดงทางวัฒนธรรมที่เป็นส่วนหนึ่งในวิถีคิดหรือค่านิยมนั้น ๆ แต่ยังสามารถเป็นทั้งการหาความเกี่ยวพันของการกดทับและต่อรองอำนาจทางโครงสร้างสังคมได้ ดังที่ Diana Taylor (2016) นักวิชาการด้าน Performance Studies ได้สำรวจบทบาทของกระบวนการที่เกี่ยวกับการแสดงหรือ ‘Performance’ ที่ไม่ใช่เป็นเพียงคำอธิบายรูปแบบของการแสดงหรือเหตุการณ์ที่จบในตัว แต่ยังเป็นเครื่องมือทางพหุวัฒนธรรมอันเป็นกระบวนการที่อาจทั้งปลดปล่อยและกักขังการมีส่วนร่วมของผู้คน นอกจากนี้ การศึกษาปฏิบัติการทางการแสดงยังเกี่ยวพันกับผู้คนผ่านผัสสะและสุนทรียะในรูปแบบต่าง ๆ ที่อาจจับต้องไม่ได้ ทั้งอารมณ์ ความรู้สึก ความทรงจำ โดยถูกเรียบร้อยและเล่าผ่านเวทีต่าง ๆ ที่มองเห็นและไม่เห็น เช่น เรื่องเล่า ภาษา ร่างกาย สิ่งที่เห็นได้ด้วยตา สิ่งที่ได้ยิน พื้นที่ เวลา และองค์ประกอบอื่น ๆ ที่ไม่มีขอบเขตตายตัว (Schechner, 2002: 25) แม้การมองการเคลื่อนไหวทางการเมืองในประเทศไทย

ผ่านมุมมอง Performance Studies จะมีอยู่จำกัด ตัวอย่างงานเขียนของการเชื่อมโยงระหว่างผัสสะที่ไหลลื่นและโครงสร้างทางสังคมที่แข็งทื่อในสังคมไทยปรากฏในงานเขียนเรื่อง *Bangkok is Ringing: Sound, Protest, and Constraint* ของ Benjamin Tausig (2019) ที่พาให้ผู้อ่านเห็นถึงการทำงานของเสียงและพื้นที่การทำงานของเสียงในขบวนการประท้วงของกลุ่มคนเสื้อแดงในปี พ.ศ. 2553 โดยมองเสียงที่เป็นมากกว่าคลื่นความถี่แต่อาจเป็นทั้งเครื่องมือการจำกัดการเคลื่อนไหวหรือการรวมมวลชนเข้าด้วยกันผ่านเสียงในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การร้องเพลง การตะโกน งานชิ้นนี้เป็นการมองกระบวนการทางวัฒนธรรมที่อยู่ภายในขบวนการเคลื่อนไหวที่ทำให้เห็น ‘การมีอยู่’ ของประชาชนที่อยู่ในขบวนการแทนที่จะแค่เป็นภาพการเคลื่อนไหวของมวลชนไร้หน้า ดังนั้นจุดประสงค์ของการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ที่เป็นการปฏิบัติการทางการเมือง ในกรอบของการปฏิบัติการแสดงศึกษา (Performance Studies) ในบทความชิ้นนี้จึงเป็นไปมากกว่าการอุปมาเปรียบเทียบ แต่เป็นการเผยให้เห็นถึงกระบวนการทางการแสดง หรือ Performance ที่ เป็นเครื่องมือสำคัญในการทำให้การแสดงออกทางสังคมที่อาจไม่ได้ถูกบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรอย่างเป็นทางการได้ถูกนำมาจัดวางเพื่อเผยให้เห็นกระบวนการการต่อรองความสัมพันธ์ทางอำนาจที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้

จากการเกริ่นนำข้างต้นให้เห็นถึงภูมิหลังและกรอบคิดในการมองขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้เขียน บทความนี้จึงต้องการแสดงให้เห็นถึงการเรียกร้องของกลุ่ม นักเรียนเลว โดยมองผ่านมุมการศึกษาการปฏิบัติการทางการเมือง มองกลุ่มนักเรียนเป็นตัวแสดงในฐานะผู้ถูกกดขี่ที่ถูกขึ้นมารื้อเรื่องเล่า และทวงคืนพื้นที่เพื่อการเปลี่ยนแปลงกฎระเบียบที่พวกเขาบอกว่าไม่เป็นธรรมในโรงเรียน โดยไม่ได้แยกขาดจากการตั้งคำถามถึงปัญหาโครงสร้างในระดับประเทศ ผู้เขียนมองการเคลื่อนไหวครั้งนี้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการซ้อม หรือ Rehearsal ที่อาจไม่ได้นำไปสู่ชัยชนะหรือผลสำเร็จสมบูรณ์ตามเป้าหมายในระยะเวลาอันสั้นแต่คือกระบวนการที่หล่อเลี้ยงการตั้งคำถามต่อโครงสร้างที่กดขี่อย่างไม่หยุดนิ่ง

กระบวนการวิจัยในบทความชิ้นนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพที่นอกจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องแล้วยังเน้นการศึกษาเอกสารที่มีอยู่แล้ว ได้แก่ ข่าว บทสัมภาษณ์ รูปภาพ คลิปวิดีโอ ข้อความการวิเคราะห์ผ่านสิ่งที่ถูกบันทึกไว้โดยสื่อมวลชนยังเป็นการส่งเสริมการวิเคราะห์ในมุมมองของ Performance Studies ที่ผูกโยงการแสดงออกของการเคลื่อนไหวทางสังคมไว้กับความสัมพันธ์ต่อพื้นที่สาธารณะ หรือการ ‘เรียกร้องความสนใจ’ ในขบวนการต่อสู้ ตามที่ Silviya Jestrovic (2013: 19–20) ได้พูดถึงไว้ในขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองของประชาชนในเมืองเบลเกรด ประเทศเซอร์เบียไว้ว่าการมอง ‘Theatricality’ หรือ ‘ความเป็นละคร’ ในการประท้วงถือเป็นมุมมองที่มีความเป็นยุทธศาสตร์ มีแนวคิด มีการจัดวาง อันเป็นเครื่องมือในการต่อสู้ที่ทำให้การเคลื่อนไหวนั้นประจักษ์ขึ้น เป็นการก่อสร้างภาษาของการประท้วง และสามารถเรียกความสนใจจากสื่อมวลชนระดับโลกได้

การศึกษาในบทความนี้ยังใช้กระบวนการการเลือกกรณีศึกษาเพื่อชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการรื้อเรื่องเล่าที่ถูกแสดงและนำเสนอในช่วงเวลาและสถานที่ที่ต่างกัน ผู้เขียนได้เลือกกรณีศึกษา 3 กรณีที่ คือ 1) เรื่องเล่าของภาษา โดยวิเคราะห์ผ่านการรื้อภาษาแห่งการสั่งสอนของชนชั้นปกครองผ่านเพลงหน้าที่ของผู้ใหญ่ 2) เรื่องเล่าของพื้นที่ ซึ่งได้วิเคราะห์ผ่านการรื้อพื้นที่แห่งการควบคุมอย่างโรงเรียนและเปลี่ยนเป็นพื้นที่ในการเรียกร้องสิทธิระหว่างเคารพธงชาติตอนเช้าในโรงเรียน และ 3) เรื่องเล่าของร่างกาย โดยมองการรื้อเวทีแห่งร่างกายจากการถูกควบคุมหมู่เป็นการปลดแกร่างกายแบบส่วนรวมผ่านการรวมตัวกันประท้วงเพื่อใส่ชุดไพรเวทแทนการใส่เครื่องแบบนักเรียน ผู้เขียนมีข้อเสนอสูงสุดว่าการศึกษาการเคลื่อนไหวของกลุ่ม นักเรียนเลว แม้จะมีลักษณะการเคลื่อนไหวที่เด่นชัดและเรียกร้องความสนใจของสาธารณะได้ โดยการเคลื่อนไหวนี้ไม่ได้แยกขาดจากบริบทประวัติศาสตร์สังคมวัฒนธรรมที่แวดล้อมมาก่อนหน้าช่วงเวลานี้แต่อย่างใด ตรงกันข้ามบริบทเหล่านั้นเป็นตัวบททางพื้นที่ เวลา และความทรงจำที่ถูกเขียน อ่าน กำกับ และ ทำซ้ำ จนทำให้เกิดเป็นขบวนการชักชวนในการเคลื่อนไหวทางการเมืองและสังคมที่ต่อเนื่อง การศึกษาการเคลื่อนไหวของกลุ่มนักเรียนมัธยมครั้งนี้จึงถือเป็นปรากฏการณ์ที่ควรค่ากับการถูกพูดถึงและบันทึกไว้เพื่อถอดบทเรียนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบรวมหมู่ที่ถอดรื้ออำนาจทางวัฒนธรรมรวมกับการจินตนาการถึงความเป็นไปได้ใหม่อันเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อการเปลี่ยนแปลงในสังคมประชาธิปไตยที่ไม่ติดกับดักของเสรีภาพแบบปัจเจกนิยมในโลกเสรีนิยมใหม่

การรื้อเรื่องเล่า และการการเคลื่อนไหวทางสังคม

“ความสิ้นหวังเกิดขึ้นเมื่อเราไร้ซึ่งจินตนาการ เมื่อเราปราศจากเรื่องราวที่จะใช้อธิบายปัจจุบันและนำทางสู่อนาคต ความหวังจึงพลันมลาย โดยใจความแล้วความล้มเหลวทางการเมืองจึงคือความล้มเหลวในการจินตนาการ” (Monbiot, 2017, Ch.1. EPUB FILE, แปลโดยผู้เขียน)

กรอบคิดของความเป็นเรื่องเล่าในบทความชิ้นนี้วางอยู่บนการมองเรื่องเล่าที่เป็นมากกว่าแค่ตัวสารทางภาษาแต่ยังเป็นเครื่องมือในการกดทับและปลดแอกทางอำนาจเช่นกัน George Monbiot (2017) เขียนถึงพลังของเรื่องเล่าไว้ในหนังสือ *Out of the Wreckage: A New Politics for an Age of Crisis* ว่าเรื่องเล่าเป็นเครื่องมือที่ทำให้เรามองเห็นโลกและตีความสัญญาณที่มีความหมายที่ซับซ้อน และภายใต้เศรษฐกิจการเมืองแบบเสรีนิยมใหม่ก็ได้ยึดครองเรื่องเล่าที่ทำให้ประชาชนไม่เห็นความเป็นไปได้ใหม่ที่มาชอมรอยร้าวหรือซากปรักหักพังของเรื่องเล่าของประชาชน เขาย้ำว่าเรื่องเล่ามีพลังที่สามารถสร้างความเชื่อผ่านความทรงจำและการรับรู้เรื่องเล่า และจากข้อความที่คัดมาข้างต้น เขาเสนอว่าภาวะที่สังคมจะสิ้นหวังต่ออนาคตจะเกิดขึ้นเมื่อไม่มีเรื่องเล่าที่จินตนาการถึงสังคมแบบอื่น ๆ ได้ ความล้มเหลวทางการเมืองจะเกิดขึ้นเมื่อสังคมนั้น ๆ ขาดจินตนาการ โดยเขาได้ย้ำว่าสิ่งเดียวที่จะรื้อ

เรื่องเล่าได้ก็คือเรื่องเล่าใหม่นั้นเอง ในบทความนี้ผู้เขียนจึงได้มองเครื่องมือการเรียกร้องของกลุ่ม “นักเรียนเลว” โดยมุ่งเน้นไปที่ การรื้อ การลบ การทำลาย เรื่องเล่าเดิม หรือ ที่ Monbiot ใช้คำว่า ‘Displace’ อันหมายถึงการสร้างเรื่องเล่าใหม่ที่มาต่อสู้อยู่กับเรื่องเล่าเดิม นอกจากนี้การวางกรอบแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องเล่าในบทความชิ้นนี้ยังได้แรงบันดาลใจจากงานเขียนของ Francesca Poletta (2006: 28) ในหนังสือ *It Was Like A Fever* ซึ่งมองการเล่าเรื่องเป็นเครื่องมือที่ไม่ได้มีรูปแบบตายตัวและถูกใช้โดยทั้งผู้กดขี่และผู้ถูกกดขี่ในการประท้วงและการเมืองบ่อยครั้ง เธอมองว่าความสำคัญของการอ่าน การเล่าเรื่องในการประท้วงช่วยให้เรามองเห็นว่า ‘วัฒนธรรม’ ปฏิสัมพันธ์อย่างไรกับ ‘โครงสร้าง’ ในการกำหนดรูปร่างหน้าตาของการเคลื่อนไหวของประชาชนโดยไม่ติดกับกับแนวคิดโครงสร้างนิยมหรือวัฒนธรรมนิยมเพียงอย่างเดียวอย่างใดอย่างหนึ่ง และนอกจากนี้การศึกษากระบวนการเล่าเรื่องยังช่วยให้เรามองเห็นกลไกการทำงานทางวัฒนธรรมที่กำหนดการเคลื่อนไหวที่มียุทธศาสตร์แต่ไม่มองตัวแสดงในการเคลื่อนไหวเป็นเพียงคนที่ทำตามกลยุทธ์แบบไร้อำนาจ ดังนั้นในบทความชิ้นนี้ผู้เขียนจึงต้องการเชื่อมโยงให้เห็นในภาพกว้างว่าการเคลื่อนไหวของกลุ่ม “นักเรียนเลว” ผ่านการรื้อเรื่องเล่าไม่ได้เป็นเพียง ‘เครื่องประดับ’ หรือ ‘ลูกเล่น’ ในการต่อสู้ แต่เป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการสร้างจิตสำนึกร่วมกันของกลุ่มคนที่ถูกกดขี่ในบริเวณทางวัฒนธรรมเดียวกัน อย่างไรก็ตาม ในการศึกษาการรื้อเรื่องเล่าในบทความชิ้นนี้ไม่ได้มองเรื่องเล่าที่ถูกแสดงออกในรูปแบบของวัจนภาษาเท่านั้นแต่ยังอยู่ในรูปแบบของการปฏิบัติการทางการแสดงที่หลากหลาย โดยเรื่องเล่านั้นอาจเกี่ยวข้องกับพื้นที่ เวลา อารมณ์ ตัวละคร ตัวแสดง ผู้ชม ที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างวัฒนธรรมแห่งการชักชวนเพื่อการเปลี่ยนแปลงทั้งหน้าและหลังเวที องค์ประกอบทางการแสดง (Performative Elements) ที่ถูกพูดถึงในบทความนี้ไม่ว่าจะเป็น ชุดนักเรียน เพลง คำร้อง สัญลักษณ์ และ พื้นที่ในโรงเรียนเองล้วนเป็นส่วนประกอบสำคัญในการเล่าเรื่องและการปฏิบัติการแสดง

ก่อนที่จะกล่าวถึงกรณีศึกษาในหัวข้อถัดไป ผู้เขียนขอยกตัวอย่างการรื้อเรื่องเล่าที่ชัดเจนมากที่สุดในช่วงการเคลื่อนไหวของกลุ่มนักเรียนมัธยมฯ นั่นก็คือการตั้งชื่อกลุ่มว่า ‘นักเรียนเลว’ ในงานเขียนของ Monbiot ที่กล่าวถึงก่อนหน้านี้ได้พูดถึงการสร้างเรื่องเล่าทางการเมืองที่มักเล่าผ่าน ‘ฮีโร่’ และ ‘ตัวร้าย’ และเมื่ออำนาจในการเล่าอยู่ในฝั่งใดก็จะเกิดการวางตัวละครตัวร้ายให้อยู่กับกลุ่มฝั่งตรงข้ามเสมอ เช่น แนวคิดเสรีนิยมใหม่ที่สร้างตัวร้ายในรูปแบบของการจัดสรรทรัพยากรโดยรัฐให้กลายเป็นเรื่องของการลิดรอนเสรีภาพ และสร้างเรื่องเล่าของกลไกตลาดเสรีว่าคือฮีโร่ที่สร้างความมั่งคั่งและทางเลือกให้ประชาชน อย่างไรก็ตามการตั้งชื่อกลุ่มว่า ‘นักเรียนเลว’ ไม่ได้เป็นการวางตัวเองไว้เป็นฝั่ง ‘ตัวร้าย’ ตามชื่อ และไม่ใช่ว่าเพียงลูกเล่นของการเล่าเรื่อง แต่เป็นการรื้ออำนาจของการวางกรอบทางศีลธรรมและกฎระเบียบของคำว่า ‘นักเรียนดี’ ที่ระบบการศึกษาในประเทศไทยวางกรอบกำหนดเอาไว้ไม่ว่าจะเป็นการทำตามกฎระเบียบแม้กฎนั้นจะเป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพทางร่างกายและความคิด

หรือการท่องจำบทเรียนตามระบบมากกว่าที่จะมองโรงเรียนเป็นพื้นที่แห่งการตั้งคำถามและหล่อเลี้ยงจินตนาการเพื่อสังคมที่ดีกว่า การตั้งชื่อกลุ่มว่า ‘นักเรียนเลว’ จึงเป็นการเริ่มต้นการเคลื่อนไหวด้วยการทวงคืนความหมายทางคุณธรรมของคำว่า ดี และ เลว ตามที่กรอบของชนชั้นปกครองกำหนด อีกนัยหนึ่งก็คือการเลือกอยู่ฝั่งตรงข้ามกับสิ่งที่ระบบการศึกษาคาดหวังและปลูกฝังให้พวกเขาเป็น และในชื่อสั้น ๆ อันเรียบง่ายนี้เองเป็นจุดเริ่มต้นของการเคลื่อนไหวผ่านโลกออนไลน์ในทวิตเตอร์ที่ทำให้พวกเขาสามารถรวมกลุ่มนักเรียนทั่วประเทศเข้ามาในขบวนการต่อสู้ผ่านแฮชแท็ก #BadStudent

1. ‘ผู้ใหญ่เอ๋ยผู้ใหญ่ดี’ การรื้อภาษาแห่งการสั่งสอนผ่านเพลงส่งเสริมคุณธรรม

เพลง *หน้าที่ของเด็ก* หรือที่คุ้นหูกันในชื่อว่าเพลง *เด็กเอ๋ยเด็กดี* เป็นเพลงที่แต่งเนื้อร้องขึ้นโดย ชุ่ม ปัญจพรรค์ และแต่งทำนองโดย เอื้อ สุนทรสนาน ในปี พ.ศ.2498 ในช่วงเวลาการปกครองในยุคของจอมพล ป. พิบูลย์สงคราม เพลงนี้ถูกใช้อย่างเป็นทางการในงานวันเด็กแห่งชาติประจำปีเป็นเครื่องมือทางวัฒนธรรมที่สำคัญในการรักษากฎหมาย ระเบียบ และคุณธรรมของเยาวชนในชาติ มีการเปิดเพลงนี้ทางสถานีวิทยุกรมประชาสัมพันธ์ ในวันเด็กแห่งชาติทุกปี เนื้อหาเพลงแบ่งเป็นหน้าที่ของเด็กไทยที่เป็นที่พึงประสงค์ของชาติ 10 ประการที่ยึดโยงกับกรอบของ ชาติ ศาสนา คุณธรรม จริยธรรม รวมถึงการขยันหมั่นเพียร เนื้อเพลง *หน้าที่ของเด็ก* มีดังนี้

เด็กเอ๋ยเด็กดีต้องมีหน้าที่สิบอย่างด้วยกัน

เด็กเอ๋ยเด็กดี ต้องมีหน้าที่สิบอย่างด้วยกัน

หนึ่ง นับถือศาสนา สอง รักษาธรรมเนียมมั่น

สาม เชื่อพ่อแม่ครูอาจารย์ สี่ วาจานั้นต้องสุภาพอ่อนหวาน

ห้า ยึดมั่นกตัญญู หก เป็นผู้รู้รักการงาน

เจ็ด ต้องศึกษาให้เชี่ยวชาญ ต้องมานะบากบั่น ไม่เกียจไม่คร้าน

แปด รู้จักออมประหยัด เก้า ต้องซื่อสัตย์ตลอดกาล

น้ำใจนักกีฬากล้าหาญ ให้เหมาะกับกาลสมัยชาติพัฒนา

สิบ ทำตนให้เป็นประโยชน์ รัฐบาลบุญคุณไทย สมบัติชาติต้องรักษา

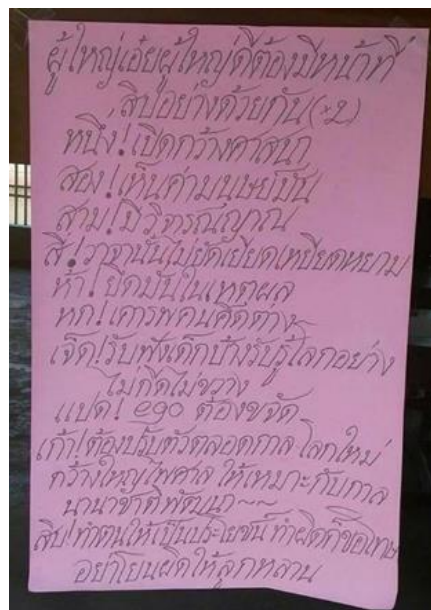
เด็กสมัยชาติพัฒนา จะเป็นเด็กที่พาชาติไทยเจริญ

เพลง *หน้าที่ของเด็ก* ถูกผลิตขึ้นในช่วงเวลาของการปลูกฝังแนวคิดชาตินิยมของรัฐบาลในช่วงเวลานั้น เรื่องเล่าดังกล่าวไม่ใช่เป็นเพียงเรื่องเล่าแห่งการสั่งสอนของชนชั้นปกครองที่ส่งต่อมายังเยาวชนเท่านั้น แต่เรื่องเล่าชุดนี้ยังถูกผลิตซ้ำผ่านพื้นที่และเวลาในระบบการศึกษามากกว่าครึ่งศตวรรษ เป็นการใช้ภาษาเพื่อเป็นเครื่องมือทำให้เรื่องเล่าชุดนี้กลายเป็น ‘สิ่งปกติ’ ที่คุ้นชิน แม้เวลาผ่านไป เพลง *หน้าที่ของเด็ก* อาจไม่ใช่เพลงกระแสหลักที่เยาวชนจะมีความรู้สึกร่วมกับความเป็นชาติอย่างที่ถูกคาดหวังไว้ในต้นกำเนิดเพลง แต่การมีอยู่ของเรื่องเล่าชุดนี้กลายเป็นเรื่องเล่าที่คล้ายกับ ‘ความเป็น

ชาตินิยมที่แสนน่าเบื่อ' ดังที่ Michael Billig (1995) วิเคราะห์ไว้ในหนังสือ *Banal Nationalism* ที่ปฏิบัติการทางวัฒนธรรมของแนวคิดชาตินิยมนั้นอาจดูซ้ำซากและจำเจเหมือนกับธงชาติที่โบกสะบัดอยู่ทุกที่โดยที่เราอาจไม่จำเป็นต้องรู้สึกซาบซึ้งกับความเป็นชาติ แต่การมีอยู่แบบซ้ำซากและจำเจเป็นเครื่องหมายสำคัญของการถือครองพื้นที่และเวลาที่ทำให้คนลืมตั้งคำถามหรือเห็นความเป็นไปได้อื่น แต่แนวคิดชาตินิยมนั้นอาจไม่ได้หายไปไหนแต่กลับพร้อมปะทุออกมาเมื่อมีสถานการณ์เร่งเร้า ในกรณีของเพลงหน้าที่ของเด็กก็เช่นกัน การส่งต่อวัฒนธรรมชาตินิยมผ่านหน้าที่ของเยาวชนได้ถูกทำให้กลายเป็นเรื่องปกติที่จะไม่มีการพูดถึง สิทธิ และ เสรีภาพ ของเยาวชนในฐานะพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย แต่เป็นการมองพลเมืองผ่านการปลูกฝังเรื่องเล่าจากบนลงล่างของชนชั้นปกครองโดยแสดงให้เห็นน้ำเสียงของ 'ผู้มีอำนาจ' มากกว่าเสียงของเยาวชนที่ถูกทำให้เป็นเพียงตัวละครที่ไร้บทบาท

เพลงหน้าที่ของเด็กยังคงมีชีวิตอยู่ในระบบการศึกษาของไทยเรื่อยมา แม้จะไม่ได้มีบทบาทเด่นชัดในชีวิตประจำวัน แต่ก็รอที่จะกลับมาเป็นตัวแสดงหลักในวันเด็กแห่งชาติในทุกปีโดยยังไม่มีเรื่องเล่าชุดอื่นที่เข้ามาแทนที่ได้ แต่หลังการรัฐประหารโดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ นำโดยพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชาในปี พ.ศ.2557 ทำให้เยาวชนรุ่นใหม่เริ่มเกิดกระแสตั้งคำถามต่อโครงสร้างอำนาจมากขึ้น ในปี พ.ศ.2560 กลุ่มนักเรียนนักศึกษา 3 คน ได้แก่ ปิยะบุตร ภูธสพพงษ์, พีรเมธ ตุลวรรธนะ และพริษฐ์ ชิวารักษ์ ได้แต่งเพลง *ผู้ใหญ่ดี 10 ประการ* (หรือ *หน้าที่ของผู้ใหญ่*) ขึ้นเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของ *'วันผู้ใหญ่แห่งชาติ 2017: แต่ผู้ใหญ่สมัยโลกพัฒนา'* เมื่อวันที่ 4 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2560 โดยมีเจตนาที่ชัดเจนในการล้อและรื้อเพลงหน้าที่ของเด็ก โดยการขึ้นต้นคำร้องด้วยประโยค *'ผู้ใหญ่เอ๋ยผู้ใหญ่'* เพื่อตั้งคำถามกลับต่อผู้ใหญ่ที่ตีกรอบหน้าที่ของพวกเขา (Way Magazine, 2564: ออนไลน์)

ภาพที่ 1 เนื้อเพลงผู้ใหญ่ดี 10 ประการ

คำร้องของเพลง *ผู้ใหญ่ดี 10 ประการ* ยังคงจังหวะและคำคล้องจองที่ล้อมาจากเพลงต้นฉบับ แต่กลับรื้อความหมายของเนื้อร้องใหม่ทั้งหมด โดยเน้นไปที่การเปิดกว้างทางสิทธิเสรีภาพไม่ใช่เพียงในฐานะผู้ใหญ่เท่านั้นแต่ในฐานะของมนุษย์คนหนึ่งที่เคยพลสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่นทั้งการเปิดกว้างทางศาสนาแทนที่การบังคับแบบคำร้องต้นฉบับ การยึดมั่นในสิทธิมนุษยชน คำสอนแห่งการพูดที่เคยเน้นย้ำการพูดอย่างสุภาพอ่อนหวานก็ถูกรื้อใหม่ให้เป็นการพูดที่ไม่เหยียดหยามผู้อื่น และแทนที่จะเน้นหน้าที่และความรับผิดชอบต่อสถาบันชาติ เนื้อเพลงใหม่นี้ก็ได้รื้อความหมายของความเป็นชาติออกแต่เป็นการสร้างเรื่องเล่าของส่วนรวมของความเป็นมนุษย์ในสังคมโลกที่ต้องไม่ยึดติดกับค่านิยมแบบอำนาจนิยมที่กดทับความสั่นไหวของมนุษย์

แม้เนื้อเพลงที่ถูกรื้อเล่าใหม่นี้จะถูกเขียนขึ้นเพื่อการแสดงออกในงานหนึ่งเท่านั้น แต่เนื้อเพลงนี้กลับเป็นเครื่องมือสำคัญในการปฏิวัติวัฒนธรรมในเวลาต่อมา เพราะการถูกส่งต่อในโลกออนไลน์ และการสร้างเรื่องเล่าชุดใหม่ที่มาต่อสู้อย่างกับเพลง *หน้าที่ของเด็ก* ในทุกวันนี้เด็กแห่งชาติ เนื้อเพลงที่ถูกรื้อใหม่นี้ได้รับการนำกลับมาใช้อีกครั้งอย่างมีพลังในวันที่ 19 สิงหาคม พ.ศ.2563 เมื่อกลุ่มนักเรียนมัธยมนำโดยกลุ่ม “นักเรียนเลว” ได้รวมตัวกันหน้ากระทรวงศึกษาธิการเพื่อเรียกร้องให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการทบทวนกฎระเบียบของโรงเรียนที่จะละเมิดสิทธิมนุษยชนในการละเมิดเสรีภาพในการแสดงออกทางการเมืองของนักเรียนในโรงเรียน

ในวันดังกล่าว เพลง *หน้าที่ของเด็ก* ที่มีทำนองและเนื้อร้องคุ้นหูถูกเปิดเป็นเพลงพื้นหลังของการชุมนุมราวกับเป็นเรื่องตลกร้าย เสียงเพลงทำหน้าที่กำกับบรรยากาศภายใต้ความคุ้นชินของเนื้อร้องและทำนองผ่านร่างกายและความทรงจำของเด็กทุกคนที่ต้องเติบโตมากับเพลงนี้ในระบบการศึกษาไทย แต่ในด้านความหมายอารมณ์และความรู้สึกกับพื้นที่และเจตนารมณ์ในการชุมนุมในวันนั้นกลับสวนทาง เพราะกลุ่มนักเรียนมัธยมจำนวนมากที่เดินทางมาหน้ากระทรวงศึกษาธิการหลังเลิกเรียนมาเพื่อสะท้อนเสียงของเด็กที่ตั้งคำถามกับหน้าที่ของผู้ใหญ่ ในการชุมนุมนั้นพวกเขาไม่ได้มีเวทีใหญ่โต มีเพียงเก้าอี้พลาสติกแทนเวที นักเรียนมัธยมหญิงคนหนึ่งได้ขึ้นปราศรัยพร้อมกับการเปิดบทพูดบนเวทีด้วยการอ่านบทกลอน *ผู้ใหญ่ดี 10 ประการ* และได้รับเสียงโห่ร้องปรบมือจากผู้เข้าร่วมจำนวนมาก เนื้อเพลงในเพลง *หน้าที่ของเด็ก* ที่ถูกเปิดตอนเริ่มงานถูกรื้อและพังทลายลงผ่านการทวงคืนทางภาษานักเรียนมัธยมคนดังกล่าวถามหลังจากการอ่านกลอนหน้าที่ของผู้ใหญ่ 10 ข้อว่า “ในสิบข้อนี้ ท่านรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษามีข้อข้อบ้างไหมคะ” ก่อนที่เหล่านักเรียนที่เข้าร่วมจะตะโกนพร้อมกันว่า “ไม่มี” พร้อมกับเสียงโห่ร้องและดีดกลอง (Voice TV, 19 สิงหาคม 2564: ออนไลน์) คำปราศรัยของเธอตั้งคำถามเกี่ยวกับความปลอดภัยและเสรีภาพในการแสดงออกทางการเมืองของนักเรียนในโรงเรียนที่ถูกคุกคามโดยคุณครูหรือผู้ใหญ่ในโรงเรียน และยังรวมถึงการละเมิดสิทธิทางร่างกายผ่านกฎระเบียบที่ควบคุมร่างกายของพวกเขาก็จะเห็นว่าการรื้อภาษาและเรื่องเล่าของเพลงหน้าที่ของเด็กได้ถูกนำมาใช้เป็น

เครื่องมือทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงระหว่างอารมณ์ความทรงจำและการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง การรื้อเรื่องเล่าของเนื้อเพลงนี้ไม่ได้เป็นจุดเริ่มต้นหรือจุดจบของการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง แต่เป็นอุปกรณ์หนึ่งที่อนุญาตให้เกิดการชักซ้อม ใช้ซ้ำ ทำให้ชิน และค่อย ๆ รื้อเรื่องเล่าเดิมทิ้งไป ดังที่เนื้อเพลงที่ถูกเขียนขึ้นใหม่ตั้งแต่ปี พ.ศ.2560 และถูกนำมาใช้อีกหลายครั้งในเวลาต่อมา รวมถึงการนำมาเป็นเพลงการประกอบการแสดงของกลุ่มนักเรียนมัธยมศึกษาในการชุมนุมหน้ากระทรวงศึกษาธิการอีกครั้งในวันที่ 4 กันยายน พ.ศ.2563 การรื้อถอนและทำซ้ำนั้นก็คือการสร้างความคุ้นชินใหม่ให้กับเนื้อหาเพลงหน้าผู้ใหญ่ว่า และทำลายความหมายของเพลงต้นฉบับไปในเวลาเดียวกัน

2. การรื้อพื้นที่แห่งการควบคุมและเปลี่ยนเป็นการเรียกร้องในการชุมนุมระหว่างเคารพธงชาติตอนเช้าในโรงเรียน

หลังจากที่บรรยากาศการชุมนุมทางการเมืองของเยาวชนมีความเข้มข้นมากขึ้นเรื่อย ๆ ในช่วงเดือนสิงหาคม พ.ศ.2563 นอกจากการไปร่วมตัวชุมนุมเพื่อเรียกร้องสิทธิเสรีภาพของนักเรียนหน้ากระทรวงศึกษาธิการแล้ว อีกหนึ่งปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในระบบการศึกษาระดับภาคบังคับในประเทศไทยคือการที่นักเรียนในโรงเรียนทั่วประเทศต่างร่วมกันแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ผ่านการชุมนุมในขณะเคารพธงชาติ ในส่วนนี้ผู้เขียนได้อ่านการปฏิบัติการนี้เป็นการรื้อเรื่องเล่าของพื้นที่ โดยเป็นการเปลี่ยนพื้นที่แห่งการควบคุม เป็นพื้นที่แห่งการเรียกร้องสิทธิเสรีภาพในการแสดงออกทางการเมือง สัญลักษณ์การชุมนุมนี้ถูกนำมาใช้ในขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองในประเทศไทยมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2557 เพื่อต่อต้านการเข้ามาของคณะรักษาความมั่นคงแห่งชาติ (คสช.) และเคยเป็นสัญลักษณ์ต้องห้ามในช่วงเวลาการปกครองของ คสช. ที่มีผู้ที่แสดงออกแล้วถูกจับกุม (The Momentum, 6 สิงหาคม 2564: ออนไลน์) สัญลักษณ์นี้ปรากฏอีกครั้งในกระแสการเคลื่อนไหวทางการเมืองในปี พ.ศ. 2563 ด้วยความหมายเดิมคือการต่อต้านระบอบเผด็จการและอำนาจรัฐที่กดขี่ประชาชน (ตรีสุข อิงคุทานนท์, 2564: ออนไลน์) แต่สิ่งที่บทความนี้ให้ความสนใจมากกว่าความหมายของสัญลักษณ์สามนิ้วนั่นก็คือ ‘การปฏิบัติการแสดง’ ของการชุมนุมนี้โดยกลุ่มนักเรียนมัธยมศึกษาในโรงเรียน การแสดงออกครั้งนี้เป็นการรื้อความหมายของพื้นที่ในการประกอบพิธีกรรมยามเช้าและการเข้าแถวในโรงเรียนที่ถูกวางไว้ว่าเป็นพื้นที่ที่นักเรียนจะต้องเข้าร่วมเพื่อ ‘ขัดเกลา’ ความคิดและระเบียบวินัย ทั้งการเข้าแถวร้องเพลงชาติไทย การสวดมนต์ การท่องคำปฏิญาณตน และการฟังครูอบรมสั่งสอนพวกเขา การแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ของนักเรียนมัธยมศึกษาครั้งนี้ไม่ได้เกิดขึ้นได้เพียงเจตจำนงเสรีเท่านั้น เพราะในพื้นที่โรงเรียนเป็นพื้นที่ที่ถูกวางกฎระเบียบของผู้มีอำนาจและบทที่กำหนดเงื่อนไขการแสดงออกในพื้นที่นั้นก็มีลักษณะของ ‘อำนาจทางสังคม’ ที่ครอบคลุมไว้ Jeffrey Alexander (2006) มองว่าในการแสดงทางสังคมหรือ Social Performance อำนาจทางสังคม (Social Power) คือสิ่งที่

กำหนดการแสดงนั้น ๆ ว่าใครบ้างที่ได้รับอนุญาตให้เข้าร่วม การแสดงแบบใดบ้างที่สามารถแสดงออกได้ และใครคือผู้ได้รับอนุญาตให้เข้าชมในพื้นที่นั้น ในกรณีพิธีกรรมการเข้าแถวเคารพธงชาติตอนเช้านี้ การแสดงถูกวางไว้ด้วยอำนาจทางสังคมที่ถูกระเบียบและวิธีปฏิบัติที่เป็นมายาวนานที่ไม่เคยถูกรื้อถอนหรือทำลาย แต่กลุ่มนักเรียนได้รื้อเรื่องเล่าของพื้นที่นี้ด้วยการทวงคืนเรื่องเล่าของพื้นที่ให้เป็นการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ของการไม่ยอมจำนนต่อระบบ การทวงคืนเรื่องเล่าของพื้นที่นี้ไม่ใช่เป็นเพียงการแสดงออกที่เกิดขึ้นแล้วจบไปเท่านั้นแต่ในเชิงยุทธศาสตร์ยังเป็นการออกแบบการประท้วงผ่านพื้นที่ได้อย่างแนบเนียน พวกเขาไม่จำเป็นต้องใช้เวทีปราศรัยใหญ่โต หรือเครื่องเสียงที่ทรงพลัง ไม่จำเป็นต้องหาพื้นที่เพื่อรวมตัวกัน แต่การแสดงออกครั้งนี้ใช้ประโยชน์ของพื้นที่ เวลา และจำนวนผู้เข้าร่วมที่ถูกกำหนดไว้โดยกฎเดิมและใช้มันเพื่อรื้อและเล่าใหม่ผ่านอุปกรณ์ที่ไม่ต้องซับซ้อนวุ่นวายอย่างป้ายผ้าหรือไมโครโฟน แต่การชุมนุมคือการใช้อำนาจในการประท้วงสื่อเป็นภาพและความหมายที่สังคม ณ ขณะนั้นคุ้นชินแล้ว การแสดงออกครั้งนี้จึงเป็นการรื้อเรื่องเล่าเดิมด้วยเรื่องเล่าใหม่ หรือ การรื้อพิธีกรรมเดิม ด้วย พิธีกรรมใหม่ ในพื้นที่เดิม

อย่างไรก็ตาม การแสดงออกนี้ไม่ได้เกิดขึ้นได้เพียงชั่วข้ามคืน แต่ผ่านการชักซ้อมมาครั้งแล้วครั้งเล่าทั้งผ่านพื้นที่จริงอย่างการชุมนุมทางการเมืองบนท้องถนนที่ทำให้การชุมนุมกลายเป็นสัญลักษณ์ที่สาธารณชนเข้าใจความหมาย นอกจากนี้ยังเป็นการซ้อมทางความคิดผ่านการแลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็นกันในโลกออนไลน์ของคนรุ่นใหม่ที่มีมาอย่างต่อเนื่อง หรือผ่านการกลับไปมองประวัติศาสตร์และการต่อสู้เรียกร้องของประชาชนในช่วงเวลาที่ผ่านมา รวมถึงการสื่อสารผ่านแฮชแท็กทวิตเตอร์ที่ทำให้การเคลื่อนไหวนี้ไม่ได้จำกัดอยู่แค่ในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งแต่เกิดขึ้นได้ในหลายโรงเรียนทั่วประเทศ การเคลื่อนไหวของกลุ่มนักเรียนมัธยมศึกษาจึงเป็นการเคลื่อนไหวทั้ง Off-Stage (นอกเวที) และ On-Stage (บนเวที) ดังที่ L.M, Bogad (2016) ได้วิเคราะห์กลยุทธ์ในการแสดงในการเคลื่อนไหวทางการเมืองในงานเขียน *Tactical Performance* โดย Bogad เสนออีกว่ากลยุทธ์ทางการแสดงในการเรียกร้องบนท้องถนนต่างจากการแสดงในโรงละครเวทีอย่างมากนั่นคือ แทนที่จะเป็นการออกแบบพื้นที่ปิดที่ทำให้ผู้ชมรับรู้สุนทรียศาสตร์ของการแสดงที่ถูกจัดวางไว้ในโรงละคร การเรียกร้องในพื้นที่สาธารณะจำเป็นต้องจัดวางและออกแบบพื้นที่ที่สื่อสารทางสัญลักษณ์ อารมณ์ เสียง ที่สามารถเรียกร้องความสนใจจากผู้คนทั่วไปได้

พื้นที่ในการประกอบพิธีกรรมยามเช้าในโรงเรียนถูกเปลี่ยนเป็นเวทีในการแสดงออกของกลุ่มนักเรียนและเป็นไปตามที่ Bogad และ Jestrovic มองความเป็นละครในการประท้วงไว้ว่าคือการออกแบบจัดวางเพื่อเรียกร้องความสนใจจากสื่อมวลชน เพราะในความเป็นจริงแล้วนั้นอาจไม่ใช่ นักเรียนทุกคนที่ซูลักษณะสามนิ้ว หรือ สำหรับบางโรงเรียนอาจไม่ใช่ นักเรียนส่วนมากที่แสดงออกดังกล่าว แต่แน่นอนว่าการแสดงออกนี้เป็นการขบถต่อกรอบระเบียบเดิมจึงทำให้ภาพที่ปรากฏผิด

แปลกไปจากที่เคยเป็น และเมื่อภาพการแสดงออกนั้นได้ถูกบันทึกไว้และส่งต่อในสื่อมวลชนและในสื่อออนไลน์จึงทำให้การเคลื่อนไหวครั้งนี้เกิดขึ้นต่อเนื่องไปในวงกว้างและกลายเป็น Tactical Performance หรือกลยุทธ์ที่ทำให้การแสดงออกนี้กลายเป็นเรื่องที่สังคมให้ความสนใจ ซึ่งการที่สังคมให้ความสนใจเรื่องนี้ไม่ใช่เป็นเพียงการประชาสัมพันธ์การเคลื่อนไหวโดยตรงไปตรงมาเท่านั้น แต่ยังเป็นการสร้างเกราะคุ้มกันให้กับนักเรียนที่แสดงออกมากขึ้น เพราะในความเป็นจริงแล้วยังมีนักเรียนจำนวนมากที่โดนข่มขู่คุกคามจากการแสดงออกนี้ในโรงเรียน

3. การรื้อเรื่องเล่าบนร่างกายผ่านการสลัดทิ้งซึ่งเครื่องแบบนักเรียน

ในกรณีสุดท้ายนี้จะกล่าวถึงการสร้างเรื่องเล่าผ่านสิ่งที่ใกล้ชิดเนื้อตัวมนุษย์ที่สุดคือร่างกาย Sherry Shapiro (1999) มองร่างกายมนุษย์เป็นอาณาบริเวณที่เต็มไปด้วยการควบคุมและกะเกณฑ์ผ่านกลไกทางสังคมต่าง ๆ หรือแม้แต่ร่างกายในระบบในทุนนิยมเองก็เป็นพื้นที่ที่มีการถูกผลิตภาพของความเป็นต้นทุนอยู่ตลอดเวลา Shapiro มองร่างกายเป็นแหล่งร้อยเรียงความรู้ที่ใกล้ชิดที่สุดและในขณะเดียวกันร่างกายก็เป็นพื้นที่แห่งการสร้างเรื่องเล่าและความทรงจำทางวัฒนธรรม เธอมองว่าบ่อยครั้งที่การศึกษาและห้องเรียนได้เตรียมที่ทางของร่างกายนักเรียนไว้ผ่านอำนาจการมองความรู้ ทั้งความเก่ง ความขยัน หรือ การมองเพศสภาพแบบแค่หญิงหรือชาย หากแต่ร่างกายมนุษย์ลื่นไหลและหลากหลายกว่านั้น เธอมองว่าร่างกายมนุษย์คือสนามรบของความขัดแย้งที่เนื้อหนังมังสาปะทะกับเหล็กกล้า กระตุกพบปะกับคำเปรียบเปรย ความคิดเผชิญหน้ากับบรรทัดฐาน แต่ความรู้ต่อร่างกายมักถูกตีความผ่านอำนาจและอภิสิทธิ์บางอย่าง จากแนวคิดนี้ผู้เขียนจึงเชื่อมโยงการรื้อเรื่องเล่าของกลุ่มนักเรียนแล้ว ผ่านการนัดรวมตัวประท้วงเพื่อใส่ชุดไปรเวทไปโรงเรียนแทนการใส่เครื่องแบบนักเรียน

เครื่องแบบนักเรียนในระบบการศึกษาไทยมีหน้าที่มากกว่าการเป็นเครื่องแบบเพื่อแสดงออกถึงอัตลักษณ์ของการเป็นนักเรียน แต่เครื่องแบบนักเรียนคือเครื่องมือทางวัฒนธรรมที่กดทับร่างกายของนักเรียนไว้ด้วยกฎระเบียบที่เคร่งครัดตั้งแต่ความสั้นยาวของเสื้อผ้าที่ห่อหุ้มร่างกายนักเรียนตลอดจน เล็บ ผม และแม้แต่บนใบหน้าของนักเรียน ที่ถูกควบคุมด้วยกฎเกณฑ์ นอกจากนี้เครื่องแบบนักเรียนยังปิดกั้นความลื่นไหลทางเพศที่ถูกแบ่งเพียงหญิงและชาย มีหน้าที่ยังให้ความหมายทางเพศที่สะท้อนถึงอำนาจของผู้ถือครองความรู้และกฎระเบียบ เช่น การที่นักเรียนหญิงห้ามใส่กระโปรงสั้น เพราะถือว่าไม่ ‘รักษาวลสงวนตัว’ การที่กลุ่มนักเรียนมัธยมตั้งคำถามต่อเสื้อผ้าที่ควบคุมร่างกายของพวกเขาเป็นเหมือนการปะทะทางวัฒนธรรมควบคู่กับเสรีภาพในการแสดงออกทางการเมืองในโรงเรียน

ภาพที่ 2 เด็กนักเรียนนั่งให้คนทั่วไปตัดผม

ที่มา: <https://education.kapook.com/view227881.html>

แม้การเคลื่อนไหวเรื่องเครื่องแบบนักเรียนจะไม่ได้แยกขาดจากการต่อสู้มิติอื่น ๆ ในระบบการศึกษาไม่ว่าจะเป็นเรื่องค่าเล่าเรียน คุณภาพการศึกษา หรือ เสรีภาพในการแสดงออกทางการเมือง แต่ผู้เขียนมองว่าประเด็นเครื่องแบบนักเรียนใกล้ชิดเนื้อหนังมังสาของมนุษย์ที่สุดและเป็นจุดที่สามารถทำให้เรากลับไปมองความเป็นตัวตน หรือ Agency ของเราในตำแหน่งแห่งที่นั้น ๆ ได้ การแสดงออกเรื่องเครื่องแบบนักเรียนถูกถ่ายทอดในลักษณะ Performance Art โดยนักเรียนหญิงคนหนึ่งที่นั่งอยู่ริมถนนย่านสยามสแควร์ ในวันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ.2563 เธอโดนมัดมือ ปิดปาก และวางกรรไกรไว้พร้อมกับข้อความบนกระดาษที่วางไว้บนตัก “นักเรียนคนนี้ประพาศิตกฏโรงเรียน ไว้ผมยาวเกินตักหู และไว้ผมหน้าม้าทำลายเอกลักษณ์ของนักเรียนไทย เชิญลงโทษนักเรียนคนนี้” (ภาพที่ 2) งานศิลปะการแสดงสดชิ้นนี้คล้ายกับงาน Cut Piece ของ Yoko Ono ในปี ค.ศ. 1964⁴ หากแต่การแสดงของนักเรียนหญิงในกรุงเทพมหานครปี พ.ศ.2563 นี้เกิดขึ้นในพื้นที่สาธารณะที่เปิดกว้าง ผู้ชมต่างมีภูมิหลังที่หลากหลายและไม่อาจคาดเดาได้ แม้จะมีผู้ชมบางคนเข้ามาตัดผมเธอบ้าง ผู้เขียนมองว่าแก่นสำคัญของงานแสดงชิ้นนี้อาจไม่ได้อยู่ที่ปฏิสัมพันธ์ของผู้ชมเพียงอย่างเดียว แต่กลับคือการปรากฏตัวและการตีความความรู้สึกที่นักเรียนคนหนึ่งโดนกระทำออกมาเป็นการแสดงที่อาจมองไม่เห็นในชีวิตประจำวันที่คุณชินในโรงเรียน เพราะกฎระเบียบถูกทำให้เป็นเรื่องปกติ แต่นักเรียนหญิงคนนี้ได้แสดงให้เห็นว่าความรู้สึกของร่างกายเธอคือการโดนมัดมือ ถูกปิดปาก และไม่มีอำนาจต่อรองใด ๆ นอกจากการรับผลจากการลงโทษ และสิ่งที่มองข้ามไม่ได้ในการแสดงชิ้นนี้คือการเลือกปรากฏตัวในที่สาธารณะที่ไม่ใช่พื้นที่โรงเรียน การแสดงนี้จึงเป็นกลยุทธ์ในการสื่อสารเรื่องภายในสู่ภายนอกให้สาธารณชนรับรู้และสร้างพื้นที่ในสื่อให้กับปัญหาที่นักเรียนจำนวนมากต้องเผชิญ

⁴ ดูงาน Cut Piece ของ Yoko Ono ที่: <https://www.youtube.com/watch?v=f-P-x97bwrl>

หลังจากนั้นการประท้วงผ่านร่างกายของกลุ่มนักเรียนมัธยมฯเริ่มขยายตัวขึ้นเมื่อวันที่ 17 สิงหาคม พ.ศ.2563 เมื่อกลุ่ม “นักเรียนเลว” ได้เชิญชวนเพื่อนนักเรียนในทวิตเตอร์ให้ผูกโบขาวไปโรงเรียน โดยใช้คำเชิญชวนว่า ‘ผูกโบขาวต้านเผด็จการ’ ซึ่งการผูกโบถือเป็นกฎระเบียบหนึ่งที่โรงเรียนส่วนใหญ่บังคับให้นักเรียนหญิงผูกโบที่ผม เป็นอีกครั้งที่กลุ่ม “นักเรียนเลว” ได้ริ่ข้อความหมายของกฎระเบียบเดิมที่มีไว้เพื่อ ‘ถูกควบคุม’ ให้เป็นการ ‘ต่อต้าน’ การให้ความหมายใหม่กับโบขาวไม่ได้เกิดขึ้นเพียงในโรงเรียนมัธยมฯเท่านั้นแต่ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองระดับใหญ่อย่างกลุ่ม “เยาวชนปลดแอก” ก็ใช้โบขาวเป็นสัญลักษณ์ในการต่อต้านอำนาจเผด็จการเช่นกัน ซึ่งในความเป็นอุปกรณ์ประกอบฉากในทางการเมืองละครนั้น โบขาวถือเป็นอุปกรณ์ในเวทีการประท้วงที่มีความยืดหยุ่นพกพาได้ง่าย แจกจ่ายได้ง่าย หาซื้อได้ง่ายและมีราคาถูก จึงทำให้การส่งต่อรูปแบบการเคลื่อนไหวนี้เป็นไปอย่างรวดเร็ว

แม้การประท้วงผ่านเครื่องแบบนักเรียนจะเริ่มต้นด้วยการริ่ข้อความหมายของโบสีขาวแต่การเคลื่อนไหวของกลุ่มนักเรียนเลวได้มีเป้าหมายที่ไปไกลกว่านั้น คือการยกเลิกการแต่งกายด้วยเครื่องแบบนักเรียนหรือการยกเลิกกฎระเบียบต่อเสื้อผ้าหน้าผมของนักเรียน กลุ่มนักเรียนได้สะท้อนผลกระทบของพวกเขาต่อกฎระเบียบเหล่านี้ที่เป็นการควบคุมร่างกายและความหลากหลายทางเพศของนักเรียนที่ไม่ได้มีแค่หญิงชาย เป็นสนามแห่งการละเมิดร่างกายไม่ว่าการกลั่นแกล้งที่ผิดระเบียบการตัดผมที่ผิดระเบียบให้แหง และเป็นการปกปิดความเหลื่อมล้ำมากกว่าที่จะเป็นการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำอย่างที่ถูกออกกฎกล่าวอ้าง เพราะในความเป็นจริงมีนักเรียนจากหลายครอบครัวที่ไม่ได้มีทุนทรัพย์ในการลงทุนกับชุดนักเรียน กระแสการต่อต้านกฎระเบียบของโรงเรียนที่ควบคุมร่างกายของพวกเขาถูกหล่อเลี้ยงในสังคมเรื่อย ๆ ผ่านการปราศรัยหน้ากระทรวงศึกษาฯ แม้ก่อนหน้ากระทรวงศึกษาธิการได้ปรับปรุงระเบียบเกี่ยวกับทรงผมให้ยืดหยุ่นจากเดิม แต่ในระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการไว้ทรงผมของนักเรียน หน้า 6 เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2563 ยังคงอยู่ภายใต้หลักคิดอำนาจนิยมและไม่ได้มองเห็นถึงสิทธิเสรีภาพทางร่างกายทั้งยังคงส่งต่อเรื่องเล่าของผู้ออกกฎผ่านคำว่า ‘การกระทำอื่นใดที่ไม่เหมาะสมกับสภาพการเป็นนักเรียน’ (ราชกิจจานุเบกษา, 2563) แสดงให้เห็นถึงการแบ่งแยกความเป็นมนุษย์ผ่านบทบาทหน้าที่มากกว่าการเคารพสิทธิเสรีภาพ

จากกระแสการตั้งคำถามกับกฎระเบียบเหล่านี้ที่ถูกหล่อเลี้ยงไปควบคู่กับการเคลื่อนไหวทางการเมืองบนท้องถนน กลุ่ม “นักเรียนเลว” ได้ประกาศเชิญชวนให้เพื่อนนักเรียนแต่งชุดไปรเวทไปโรงเรียนในวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ.2563 เพื่อแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ถึงสิทธิเหนือร่างกายตัวเอง และก่อนจะถึงวันดังกล่าวก็เกิดกระแสดีกลับมามากมายจากกลุ่มครูและผู้ปกครองที่กังวลในการเคลื่อนไหวครั้งนี้ เป็นการเผยให้เห็นการใช้อำนาจเพื่อห้ามการเคลื่อนไหวนี้โดยที่มีครูจะตักเตือนนักเรียนที่ร่วมแต่งชุดไปรเวทในวันนั้น (Khaosod Online, 2564: ออนไลน์) และเมื่อวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ.2563 มาถึง

มีนักเรียนจำนวนหนึ่งในโรงเรียนต่าง ๆ ที่ใส่ชุดไปรเวทไปโรงเรียนเพื่อเขียนเรื่องเล่าบนร่างกายของพวกเขาใหม่ เรื่องเล่าที่ทำให้พวกเขารู้สึกมีตัวตนบนกระดุกและเนื้อหนังมังสาและลมหายใจของพวกเขาเอง

ในแง่การปฏิบัติการทางการแสดงนั้นปรากฏการณ์ครั้งนี้มีลักษณะของการแสดงให้เห็นความเป็นไปได้อื่นเหมือนกับภาวะของการสร้างยูโทเปียในโรงละคร Jill Dolan (2005) เขียนไว้ว่าโรงละครสามารถจำลองภาพของสังคมที่ผู้คนปรารถนาผ่านการแสดงสดที่ทำให้ผู้ชมสามารถเห็นสิ่งนั้นกับตาและรู้สึกผ่านผัสสะต่าง ๆ ไปกับสิ่งที่เกิดขึ้นจริงตรงหน้า ซึ่งแนวคิดนี้ได้รับการต่อยอดต่อในหนังสือรวมงานเขียนชุด *Performing Utopia* (Bowditch, Rachel and Vissicaro, Pegge, 2017) ที่พูดถึงการแสดงออกในชีวิตประจำวันในพื้นที่สาธารณะกับการทำให้เห็นภาพของความเป็นไปได้อื่น ๆ ซึ่งมีพลังขับเคลื่อนอารมณ์และความทรงจำของคนในสังคมอย่างมากผ่านการใช้ร่างกายแสดงออกเพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงให้ชุมชน อัตลักษณ์ และความเชื่อเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลายุคสมัย การที่นักเรียนมัธยมรวมตัวกันประท้วงโดยการใส่ชุดไปรเวทไปโรงเรียนในหนึ่งวันจึงเป็นการแสดงออกให้เห็นถึงความเป็นไปได้อื่นที่สังคมไทยอาจไม่เคยมีจินตนาการถึงและไม่เคยได้เห็นปรากฏขึ้นกับตา

เมื่อพิจารณาเชื่อมโยงกับแนวคิดการสร้างความรู้เชิงวิพากษ์ผ่านร่างกายของ Shapiro จะเห็นได้ว่า แม้การประท้วงเพียงหนึ่งวันของนักเรียนกลุ่มนี้อาจไม่ได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงกฎระเบียบและโครงสร้างได้ทันที ความสำเร็จของการเคลื่อนไหวอาจไม่เห็นผลเป็นรูปธรรม แต่การได้สร้างประสบการณ์ร่วมของการประท้วงแบบรวมหมู่ การรวมพลังสื่อสารและรื้อถอนอำนาจที่ปกคลุมร่างกายพวกเขาอยู่นับเป็นการต่อสู้ที่มีพลังอย่างมาก หากมองในแง่ของอำนาจทางสังคมระหว่างชนชั้นปกครองกับกลุ่มนักเรียนที่ยังเป็นเยาวชน พวกเขาอาจต้องแลกกับการถูกครูผู้สอนตักเตือน หรือต้องมีปัญหาในครอบครัวกับผู้ปกครอง หรืออาจถูกแรงกดดันจากสังคม แต่พวกเขาได้ชักซ้อมรูปแบบของการรวมตัวเรียกร้องให้เห็นถึงความเป็นไปได้อื่น ๆ การเขียนเรื่องเล่าใหม่บนร่างกายที่ทำให้ประจักษ์และได้สร้างความรู้ผ่านการที่ร่างกายไม่ต้องถูกควบคุมโดยกฎระเบียบแม้เพียงแค่วันหนึ่ง แต่นั่นอาจเป็นความรู้ที่พวกเขาไม่อาจหาอ่านได้ในแบบเรียนเล่มใดในคาบเรียนก็เป็นได้

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ข้อสรุปของบทความชิ้นนี้มี 4 ประการ ดังนี้ ประการแรก คือ จากข้อวิเคราะห์ผ่านกรณีศึกษาทั้ง 3 กรณีนั้นจะเห็นได้ว่าการเคลื่อนไหวของกลุ่ม “นักเรียนเลว” นั้นเต็มไปด้วยความสิ้นหวังและจินตนาการที่พวกเขาไม่จำเป็นต้องผ่านการเรียนรู้ทฤษฎีการเคลื่อนไหวทางสังคมใด ๆ แต่หากเกิดจากการนำเครื่องมือทางวัฒนธรรมที่อยู่รอบตัวมาใช้ขับเคลื่อนประเด็นที่ต้องการเรียกร้องอันเป็นการเชื่อมวัฒนธรรมเข้ากับการเรียกร้องเพื่อเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง ผู้เขียนมองว่าการเคลื่อนไหวของกลุ่มนักเรียนมัธยมนี้เป็นตัวแบบของภาย่อยของการขับเคลื่อนทางสังคมที่สามารถนำไปใช้กับการ

ขับเคลื่อนประเด็นที่ใหญ่กว่าได้ เพราะการปฏิบัติการทางวัฒนธรรมคือเครื่องมือสำคัญที่จะทำให้คนจำนวนมากเข้ามามีส่วนร่วมในขบวนการเคลื่อนไหวและมีรูปแบบรวบรวมคนมากกว่าการแบ่งแยกกีดกัน

ประการที่ 2 คือ การเคลื่อนไหวของกลุ่ม “นักเรียนเลว” ทำให้เห็นว่าแม้ประเด็นเริ่มต้นในการขับเคลื่อนจะเป็นประเด็นทางการเมืองระดับประเทศ แต่ระหว่างการเคลื่อนไหวนั้น ในขบวนการสามารถย้อนกลับมาทบทวนอาณาบริเวณที่ใกล้ตัวพวกเขาอย่างในโรงเรียนที่มีอำนาจควบคุมพวกเขา ตั้งแต่ความคิดถึงร่างกาย และนำไปสู่การขับเคลื่อนเพื่อการปลดปล่อยประเด็นเหล่านี้ไปพร้อมกับ การเรียกร้องทางการเมืองในภาพกว้าง ซึ่งเป็นอีกบทเรียนที่การขับเคลื่อนสังคมในระดับใหญ่สามารถนำไปใช้และมองการเคลื่อนไหวเป็นลักษณะขบวนการทั้งระดับใหญ่และย่อยที่อาจไม่จำเป็นต้องมุ่งไปที่เป้าหมายเดียว แต่เป็นการขับเคลื่อนประเด็นย่อยต่าง ๆ ที่เป็นฐานคิดเดียวกันเพื่อเตรียมพื้นที่แห่งการเปลี่ยนแปลง เช่น การเรียกร้องประชาธิปไตยทางการเมืองสามารถทำควบคู่ไปกับการเรียกร้องประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การศึกษา ภายใต้กรอบคิดของความเท่าเทียม

ประการที่ 3 คือ การเคลื่อนไหวนี้ทำให้เห็นพลังที่สำคัญของเรื่องเล่าและการรื้อเรื่องเล่าเหล่านั้นเพื่อทวงคืนพื้นที่และสิทธิ กลุ่ม “นักเรียนเลว” และนักเรียนมัธยมฯที่เข้าร่วมการเคลื่อนไหวทำให้เห็นว่าจินตนาการและความไม่พอใจสามารถไปด้วยกันได้ผ่านการเล่าเรื่องเพื่อนำไปสู่การสร้างภาพและทางเลือกใหม่ให้สังคมได้เห็น ซึ่งผู้เขียนมองว่ากระบวนการรื้อเรื่องเล่านี้เกิดขึ้นได้ไม่ใช่ด้วยความสามารถพิเศษของนักเรียนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งแต่เกิดผ่านการยึดโยงความรู้สึกร่วมกันของผู้ถูกกดทับในระบบและอำนาจเดียวกัน และนำสิ่งนั้นมาเล่าต่อเพื่อให้ขยายแนวร่วมทางความคิด และการให้ความสำคัญกับอารมณ์ ความทรงจำ ความรู้สึก ร่างกาย รวมถึงผัสสะต่าง ๆ ถือเป็นกลไกที่มีพลังอย่างยิ่งต่อขบวนการเคลื่อนไหว ซึ่งการมองการเคลื่อนไหวในมุมนี้มักถูกมองข้ามหรือด้อยค่าในการศึกษาการเคลื่อนไหวทางการเมืองกระแสหลักในประเทศไทยและมุ่งเน้นเพียงเป้าหมายการเปลี่ยนแปลงแต่อาจมองข้ามความสำคัญของการสร้างพื้นที่ทางอารมณ์และความทรงจำร่วมกันระหว่างทาง

ประการที่ 4 จะเห็นได้ว่าการรื้อเรื่องเล่าของพื้นที่ต่าง ๆ ของกลุ่มนักเรียนนั้นยังเข้าไปในลักษณะของการ ‘รวมพลัง’ ของนักเรียนหลาย ๆ คน ทั้งการรวมตัวชุมนุม การนัดกันผูกโบขาว การร่วมกันชูสามนิ้ว หรือนัดกันแต่งชุดไพรเวท นี่คือลักษณะของการสร้างอำนาจต่อรองแบบรวมหมู่มากกว่าการสร้างฮีโร่ หรือการเรียกร้องแบบปัจเจกนิยมอันตรงกันข้ามกับระบบการแข่งขันแบบเอาตัวรอดในระบบการศึกษาไทยในเศรษฐกิจการเมืองแบบเสรีนิยมใหม่ที่ต้องมีการคัดคนเก่ง การแบ่งลำดับห้องตามคะแนน ซึ่งรูปแบบการเรียกร้องแบบรวมหมู่นี้มีลักษณะล้อไปกับการประท้วงของคนงานที่ต้องอาศัยพลังของคนหมู่มากในการต่อรองทางอำนาจนอกจากนี้ขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่ม

“นักเรียนเลว” ยังสะท้อนให้เห็นว่าการสร้างจิตสำนึกร่วมในระหว่างทางนั้นเป็นสิ่งสำคัญมากและกระบวนการนั้นเกิดขึ้นได้ผ่านการรื้อถอนทางวัฒนธรรม

สุดท้ายนี้ผู้เขียนมีข้อเสนอแนะว่าปัจจัยสำคัญที่ทำให้การเคลื่อนไหวของกลุ่มนักเรียนมัธยมศึกษาในปี พ.ศ.2563 ก่อตัวขึ้นและผลักดันประเด็นต่าง ๆ ไปได้ในวงกว้างนั้นนอกจากจะเป็นเรื่องของกลยุทธ์ทางการปฏิบัติการแสดงที่ถูกขับเคลื่อนแล้วนั้นปัจจัยที่มีผลอย่างมากคือความสามารถในการรวมตัวกันในพื้นที่สาธารณะ ในปีดังกล่าวเป็นปีที่วิกฤติโควิด 19 ยังไม่เริ่มระบาดหนักในประเทศไทย จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้การพบปะเจอตัวกันของกลุ่มนักเรียนที่อยู่ในพื้นที่โรงเรียนสามารถถูกเปลี่ยนเป็นพื้นที่แห่งการเรียกร้องได้ สิ่งที่น่ากังวลคือหลังจากการระบาดหนักตั้งแต่ระลอกที่ 4 ในช่วงหลังเดือนเมษายน พ.ศ.2564 ทำให้การเรียนการสอนอยู่ในรูปแบบออนไลน์ ปฏิสัมพันธ์ของนักเรียนในพื้นที่ทางกายภาพถูกลดทอนไป ประกอบกับความตึงเครียดของโรคระบาดและภาวะเศรษฐกิจตกต่ำที่ทำให้การรวมตัวกันเป็นไปได้ยากขึ้น อย่างไรก็ตาม การเคลื่อนไหวของกลุ่ม “นักเรียนเลว” ก็ยังไม่หยุดนิ่ง ทั้งการชักชวนผ่านในช่องทางออนไลน์หรือดังที่มีการเรียกร้องผ่านกิจกรรม “เรียนออนไลน์เราจะตายกันหมด” (Voice Online, 2564: ออนไลน์) ในวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ.2564 ที่เป็นการจัดแสดง Performance Art นักเรียนในชุดนักเรียนที่เปื้อนเลือดและความยากลำบากในการเรียนออนไลน์ที่มีความกดดันและตึงเครียด นอกจากนี้กลุ่ม “นักเรียนเลว” ยังได้เรียกร้องให้นักเรียนทั่วประเทศประท้วงหยุดเรียนออนไลน์เมื่อวันที่ 6-10 กันยายน พ.ศ.2564 แม้การเคลื่อนไหวนี้จะไม่ได้ปรากฏในลักษณะการรวมตัวกันของนักเรียนในพื้นที่ทางกายภาพอย่างในหลายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ.2563 แต่อาจมองได้ว่าเป็นคือการชักชวนนอกเวทีเพื่อรอกการกลับมาเคลื่อนไหวรวมตัวกันอีกครั้งต่อไป

รายการอ้างอิง

- ตริณัฐ อิงคุทานนท์. ‘ซู 3 นิ้ว’ จากชุมนุมไทย สู่อิทธิพลด้านเผด็จการพม่า. (4 กุมภาพันธ์ 2564). สืบค้น 6 สิงหาคม 2564. จาก <https://themomentum.co/the-three-fingers-protests/>
- นักเรียนนั่งให้คนทั่วไปตัดผม (2563), ภาพนักเรียน [รูปภาพ]. สืบค้น 20 สิงหาคม 2564 จาก <https://education.kapook.com/view227881.html>.
- เนื้อเพลง หน้าผู้ใหญ่ 10 ประการ (2563) [รูปภาพ], สืบค้น 6 สิงหาคม 2564, จาก <https://www.blockdit.com/posts/608a4af57cebe50c4b7dbc07>.
- ประจักษ์ ก้องกีรติ. และแล้วความเคลื่อนไหวก็ปรากฏ: การเมืองวัฒนธรรมของนักศึกษาและปัญญาชน ก่อน 14 ตุลาฯ. กรุงเทพมหานคร: ฟ้ายืนยง, 2548.

- ราชกิจจานุเบกษา. ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการไว้ทรงผมของนักเรียน พ.ศ. 2563. เล่ม 137 ตอนพิเศษ 103 ง. 1 พฤษภาคม 2563. สืบค้น 6 สิงหาคม 2564. จาก http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2563/E/103/T_0006.PDF?fbclid=IwAR1qGqscce_rZ2DGvzu-UW6jd5Fpb_w5Q6Axgr7TSv9ewf3uELD7AzQqiy8Y.
- Khaosod Online. เด่นออนไลน์ 'ร.ร.เทพศิรินทร์ ชู นร.แต่งไปรเวท โดนเรียกเข้าห้อง-ทำตามไม่ได้จะหาที่เรียนให้' (4 ธันวาคม 2563). สืบค้น 24 สิงหาคม 2564 จาก https://www.khaosod.co.th/special-stories/news_5460708.
- Voice Online. 'กลุ่มนักเรียนเลว' จัดกิจกรรม "เรียนออนไลน์เราจะตายกันหมด" สะท้อนปัญหา รัฐออกมาตรการเลื่อนเปิดเทอม จัดเรียนออนไลน์ แต่ยังไม่มีการสนับสนุนค่าใช้จ่ายสำหรับการเรียนออนไลน์อย่างเพียงพอ' (1 กรกฎาคม 2564). สืบค้น 22 พฤศจิกายน 2564 จาก <https://www.voicetv.co.th/read/fIKXgR0r1>.
- Way Magazine. ตั้งวงนิทานผู้ใหญ่ โดย เพนกวิ้น-พริษฐ์ ชิวารักษ์ แอนด์เดอะแก๊ง [บทสัมภาษณ์] (29 เมษายน 2564), สืบค้น 6 สิงหาคม 2564. จาก <https://www.blockdit.com/posts/608a4af57cebe50c4b7dbc07>.
- Alexander, Jeffrey C. Cultural pragmatics: social performance between ritual and strategy. In B. G. Jeffrey C. Alexander, Jason L. Mast (Ed.), *Social performance: symbolic action, cultural pragmatics, and ritual*. Cambridge. UK; New York: Cambridge University Press, 2006.
- Bogad, L.M. *Tactical Performance: The theory and practice of serious play*. Routledge. Oxon, 2016.
- Bowditch, Rachel and Vissicaro, Pegge (Ed.). *Performing Utopia*. Seagull Books: Calcutta, 2017.
- Dolan, Jill. *Utopia in Performance: Finding Hope at the Theater*. University of Michigan Press. United States of America, 2005.
- Jestrovic, Silvija. *Performance, Space, Utopia: Cities of War, Cities of Exile*. Hampshire: Palgrave Macmillan, 2013.
- Monbiot, George. *Out of the wreckage: A new politics for an age of crisis*. London: Verso, 2017
- Poletta, Francesca. *It Was Like a Fever: Storytelling in Protest and Politics*. Chicago: The University of Chicago Press, 2006.
- Schechner, Richard. *Performance studies: an introduction*. London: Routledge, 2002
- Shapiro, Sherry B. *Pedagogy and the politics of the body: A critical praxis*. London: Garland Publishing, 1999.

Tausig, Benjamin. *Bangkok is Ringing: Sound, Protest, and Constraint*. Oxford: Oxford University Press, 2019.

Taylor, Diana. *Performance*. Durham and London: Duke University Press, 2016.